

Günümüzde bazı kimseler cuma namazının kılınabilmesi için halifenin izninin şart olduğunu ileri sürerek, memleketimizde cuma namazının kılınamayacağını iddia etmektedirler. Bu iddiaların bir hakikati var mıdır?

İddianın cevabına geçmeden önce şunu ifade edelim ki, cuma namazı **Şeâir-i İslâmiyye**'nin en büyüklerinden biridir. Ve farzı Kur'an, Ha-dis ve İcma ile sabit büyük bir ibadettir.

Cenâb-ı Hak Cuma sûresinde,

“Ey iman edenler, cuma günü (Cuma) namazı için çağrıldığınızda Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Biliyorsanız bu sizin için daha hayırlıdır.”

buyurmaktadır. Bu âyet-i kerîme ile, cuma vakti geldiğinde dünya işleriyle meşgul olmak; hür, sıhhatli ve mukîm (misafir olmayan) her aklı-baliğ erkeğe haram kılınmıştır.

Peygamber Efendimiz de birçok hadîs-i şeriflerinde cumayı kasden terkedenleri tehdit buyurmuşlardır. Bunlar nümûne olarak birkaçını takdim edelim:

“Bir takım kimseler cuma namazını terk etmekten mutlaka vazgeçsinler. Yahutta Allahü Teâlâ onların kalblerini muhakkak ki mühürleyecektir. Sonra elbette onlar gafillerden olacaklardır.” (Müslim)¹⁹

“Muhakkak istedim ki bir adamın insanlara namaz kıldırmasını emredeyim, sonra cumaya gitmeyip evlerinde kalan kişilerin evlerini ateşe vereyim.” (Müslim)

“Üç cumayı aldırarak mazeretsiz terkeden kimsenin kalbini

Allah mühürler.” (İbn-i Mâce).

“Bir de bilmiş olunuz ki Allah Celle ve Alâ Hazretleri cumayı benim şu durduğum yerde ve bu yılın bu ayındaki bu günümde size kıyamet gününe kadar farz kılmıştır. Her kim, hayatımda olsun, benden sonra olsun adil yahut zalim bir devlet reisi varken, onu istihfaf ederek yahut inkâr eyleyerek cumayı terkedecek olursa, Allah iki yakasını bir araya getirmesin. Ve kendisine âit hiçbir hususu mübarek kılmasın. Haberiniz olsun ki böylesi tövbe etmedikçe ne namazının, ne zekâtının, ne haccının, ne orucunun, ne de başka bir hayrının sevabı vardır. Her kim de tövbe ederse Allah tövbesini kabul eder.” (İbn-i Mâce).

Resûlullah Efendimiz (S.A.V.) pek çok hadîs-i şeriflerinde de cuma namazının faziletini beyan ve mü'minleri cuma kılmaya teşvik buyurmuşlardır. Bunlardan misâl olarak birisini takdim edeceğiz:

“Güneşin doğduğu günlerin en hayırlısı, Allah indinde günlerin en şereflişi cuma günüdür. O, Kurban ve Ramazan bayramı günlerinden de büyüktür. Onda beş özellik vardır. Allah, Âdem (A.S.)'i o günde yaratmış, o günde ona ruh üflemiş, o günde yeryüzüne indirmiş ve o günde âhirete irtihal ettirmiştir. O günde bir saat vardır ki kim Allah'dan bir şey dilerse Allah mutlaka verir. O günde kıyamet kopacaktır. Hiçbir mukarreb melek, gök, yer, rüzgâr ve dağ yoktur ki cumadan korkup ona hürmet etmesinler.” (İbn-i Mâce).

Cuma hakkındaki bu kısa beyandan sonra şimdi mezkûr iddianın cevabına gelelim.

Sultanın İzninden Kasıt Nedir?

Evvelâ, fıkıh kitaplarımızda cuma namazı kılınması için halifenin izninin şart olduğuna dair hüküm mevcut değildir. Sadece îmam-ı A'zam Hazretleri cumanın edasının şartlarından birini, “Sultanın yahut onun vazifelendirdiği birisinin kıldırması” olarak kabul (İçtihad) etmiştir. Görüldüğü gibi, bu şartta, halifeden değil sultandan, yani devlet reisinden söz edilmektedir. Eğer sultan yerine halife esas alınsa, bugün dünyanın hiçbir yerinde cumanın kılınmaması icap edecektir.

Kuhistanî, Sultan'ın mutlak zikredildiğine dikkati çekerek şöyle buyurur:

*“Sultan'ın mutlak olarak zikrolunması (yani müslim, gayr-i müslim, erkek, kadın gibi bir kayıt konulmaması) işaret eder ki sultanın Müslüman olması şart değildir. Hem sultanın izninin şart olması böyle bir izni almanın mümkün olduğu haller için söz konusudur. Zaten sultandan izin almak mümkün olmadığı takdirde, “**Sultanın İzni Şartı**” ortadan kalkar, Müslümanlar herhangi bir kişinin etrafından toplanıp cumalarını kılabilirler.”*

İmam-ı Şafiî, İmam-ı Mâlik, İmam Ahmed b. Hanbel ve Hanefi müçtehidlerinden İmam-ı Muhammed ve İmam Ebû Yûsuf cumanın kılınmasında sultanın izni gerekmediği içtihadındadırlar. Bu zatlara göre, bu noktada, diğer namazlarla cuma namazının bir farkı yoktur. Vakit namazlarında sultanın izni gerekmediği gibi cumada da gerekmez.

İmam-ı A'zam'ın diğer müçtehidlerden farklı olarak sultanın iznini şart koşmasının hikmeti, Bedayi, Mebcut ve Zeylât gibi fıkıh kitaplarından şöyle beyan edilmektedir:

“Cuma namazında kalabalık bir cemaate karşı hutbe okumak şeref vesilesi sayıldığından, birçok imtiyaz sahibi kimselerin bu şerefe nail olmak için yarışmaları çekişme, fitne ve kargaşalığa sebep olacağı ve dolayısıyla cumanın te'hiri veya kılınmaması ihtimalinin belireceği endişesiyle, İmam-ı A'zam sultanın ya da onun tayin ettiği kimsenin kıldırmasını şart koşturmuşur. Tâ ki, intizamın sağlanmasıyla huzur ve sükûn içerisinde cuma ifa edilebilsin.”

Bu ifadelerden anlaşılıyor ki, cuma namazının kılınması hususunda sultandan izin alınması: a) Bir şeref vesilesi edinilerek, hatiplikteki ihtilafın önlenmesi ve cuma namazının zamanında kılınabilmesi. b) Cuma namazı kılmak gibi ulvî bir maksatla toplanmış bulunan cemaatin güvenliğinin sağlanması gibi hikmet ve maslahatlara binaendir. Elmalılı Hamdi Efendi ise tefsirinde bu mânâyı te'yiden şöyle buyurmaktadır:

“...(Cuma) büyük bir cemiyetle kılınacağından kimin kıldıracağında münazara ve fitne melhuzdur. Fitne ise cumanın tatiline sebeptir.” 20

Görüldüğü gibi, İmam-ı A'zam da sultanın iznini aslî şart olarak ileri sürmemiştir.

Eğer böyle olsa, farziyyeti kitap, sünnet ve icma-ı ümmetle sabit olan bir ibadetin içtihad ile iptal edilmesi gibi bir hataya düşülmüş olur. Sultanın izni cumanın aslî bir şartı olarak kabul edildiği takdirde, farz-ı ayn olan cuma namazını Şafiî, Hanbelî ve Malikîler kılarken, Hanefilerin kılmaması gibi ters bir durum ortaya çıkar. Halbuki farz olan ibadetler bütün mezhepler için aynıdır, değişmez. Mezhepler arasındaki ihtilâflar, fûruat ve teferruattadır.

Dürrü'l-Muhtar ve Şerh-i Bahr-i Râik ve Bedâyi'nin cuma bahislerinde sultanın izninin olmadığı hallerde cumanın kılanabileceği beyan edilir. Bu hususta şöyle buyrulur:

“Sultan bir şehir halkını, kendilerine zarar vermek için inad üzerine cuma kılmaktan men ederse, halk kendilerine cuma kıldırarak birini tayin edebilir. Vali ölür veya bir fitnedan dolayı hazır bulunmaz da cumayı kıldirmaya hakkı olan bir kimse de bulunmazsa, zaruretten dolayı halk kendilerine bir hatip tayin eder.”

İmam-ı Gazali Hazretleri de İhyâu Ulûm'un “Cumanın Faziletleri” bahsinde “Cuma için ne sultanın hazır olması, ne de izni şart değildir. Fakat izninin olması müstehaptir, daha güzeldir.” buyurur.

Hayret ve teessüfü mucibtir ki, bazı kimseler İmam-ı A'zam'm cumanın terk ve te'hir edilmesi endişesiyle koyduğu bu şartı, Hz. İmam'ın bu husustaki hassasiyetine bütün bütün zıd olarak cumanın tamamen terkine delil ve vesile yapmak istemektedirler.

Şunu da ayrıca belirtelim ki, dört mezhepte de köle ve misafire cuma farz olmadığı halde, bunlar cuma namazını kıldıkları takdirde, öğle namazları üzerlerinden kalkar. Cuma namazları kabul olunur.

Mes'ele bu kadar açık olduğu halde, bazı kimseler şer'i ve fıkhî hiçbir delile dayanmadan, cuma kılmamayı bir takım idarecilerin hatalarına bina etmek istiyorlar. Halbuki İbn-i Âbidin'in beyanına göre:

*“Devlet reisi fâsık, zalim dahi olsa yine cuma namazı terk edilmez. Hattâ devlet reisi halkı cumadan men etse bile bu icraat '**Allah'a isyanı gerektiren hususlarda mahlûka itaat edilmez.**' hadîs-i şerifinin hükmüne dahil olacağından yine cuma terk edilmez.”*

Yine İbn-i Âbidîn **“Şayet valiler kâfir olursa Müslümanların cuma namazı kılmaları caizdir,”** demekte, aynı bahiste “Cuma namazı kâfirlerin istilâsı altındaki

beldelerde yani darü'l-harpte de kılmayabilir" buyurmaktadır.

Ömer Nasuhi Bilmen de Büyük İslâm İlmihali'nde "*Veliyyü'l-Emrin veya onun me'zun edeceği bir zat bulunmayan bir yerde, meselâ dar-ı harbte cemaat-ı müslimînin tensibiyle içlerinden biri cuma namazını kıldırabilir.*" demektedir.

Türkiye'de Cuma İzni Yok Mudur?

Son olarak şu hakikati de ifade edelim ki, Türkiye için İmam-ı A'zam'm zikrettiği "**sultanın izni**" şartı zaten câridir. Cuma namazını kıldıran *bütün imamlarımız Diyanet İşleri Başkanlığı'na, Diyanet İşleri Başkanlığı, Başbakanlığa, Başbakanlık da Cumhurbaşkanına bağlıdır.* Bütün din görevlilerinin maaşlarının devletçe karşılandığı şu memleketimizde "*Cuma İçin Sultanın İzni Olmadığı*" nasıl iddia edilebilir?! Acaba cuma namazını kılan Müslümanları bu şeâirden men etmek isteyenler neye hizmet etmek istemektedirler? Niyetleri îslâmiyete hizmet etmek ise, İslâm'a hizmet şeâiri terketmekle mi olur? Yok eğer niyetleri Müslümanları mes'uliyetten kurtarmak ise, o zaman kendilerine şu suali soralım:

Cumayı Terketmek Kime Ne Kazandırır?

Müslümanlar cuma namazı kılmak gibi büyük bir ibadeti yaparlarsa ne olur? Faraza "*cuma kılınmaz*" diyenler bu suale cevap olarak, Cumanın farziyeti bâtil olur derlerse, o zaman, bu namaz nafîle olur deriz. Eğer, namazın bizzat aslı bâtil olur, nafîle de olmaz, diye iddia ederlerse, zaten Zühr-u Âhir kılındığı için kılana bir zararı olmaz. Yok eğer, cuma namazını kılmak, hâşa, günah olur ve bu günahı işleyenler de mesul olurlar, denilirse, acaba, şeairi ihya etmekle Müslümanlar nasıl bir günaha girmiş olur? Bu günahın derecesi nedir? Segairden midir, kebairden midir? Cuma namazına gelmekle, haftada bir kere dahi olsa Rabbinin huzurunda durup O'na tazarru ve niyaz eden, O'na yalvaran ve O'ndan rahmet dileyen insanları böyle azim bir ibadetten mahrum etmek Müslümanlığa hizmet midir?

Şimdi insafla düşünelim. Milletin birlik ve beraberliğe, samimiyet ve muhabbete en ziyade muhtaç olduğu bir zamanda, binlerce insanın beş vakit namazı terkettikleri bir devirde, nice günah-ı kebâirlerin alenen işlendiği ve sefahetin terviç edildiği bir hengâmda ve menfî ideolojilerin genç kuşakları kasıp kavurduğu bir asırda, Müslümanları dine bağlayan en kuvvetli vesilelerden biri olan cuma namazına ilişmeyi akıl ve insaf ile bağdaştırmak mümkün müdür?

Sözü Halil Günenç Hoca'nın şu güzel tesbitleri ile bağlayalım:

"Asr-ı Saâdet'ten bu yana Müslümanlar hakim de oldular, mahkûm da oldular. Ama hiçbir zaman Şeâir-i İslâmiye'nin başında gelen cuma ve cemaati büsbütün terketmediler. Zaten bu toplum cuma ile cemaati büsbütün terketseler, İslamiyetle olan bağları kopar. Cuma ve cemaatle uğraşanların, Müslümanları ve özellikle gençlerimizi camiye, cemaate

ısındırmaya çalışmalarını tavsiye ediyorum. İslâm alemi perişan haldeyken binbir zulümle karşı karşıya bırakılmışken cuma ve cami etrafında birleşmek, birbirimize İslâm'ı anlatmak ve öğretmek daha faydalıdır."

"...Dindar ve samimi gençlerin istikametini değiştirip cami ve cemaatten uzaklaştırmak, cihad olmadığı gibi fazilet de değildir." (Halil Güneç, Günümüz Mes'elelerine Fetvalar, II/45)

Dipnotlar:

19. İmam-ı Şaranî, Uhdü'l-Kübrâ'sında bu hadîsin şerhinde cumayı kasden terkedenlerin Allah'a âsi olduklarını, bu gibi kimseleri ikaz etmek gerektiğini, aksi halde ikaz vazifesini yapmayan Müslümanların da günaha girmiş olacaklarını beyan eder.

20. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, c. VII, s.4984.